

Wyrok z dnia 3 lutego 2006 r.

II PK 161/05

Z art. 84 k.p. wynika zakaz nie tylko całkowitego, lecz także częściowego zrzeczenia się prawa do wynagrodzenia. Zakaz ten ma charakter bezwzględny i obejmuje zrzeczenie się prawa do wynagrodzenia za pracę w drodze wszelkich oświadczeń woli pracownika, w tym również w drodze ugody sądowej.

Przewodniczący SSN Zbigniew Hajn (sprawozdawca), Sędziowie: SN Maria Tyszczel, SA Zbigniew Korzeniowski.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 3 lutego 2006 r. sprawy z powództwa Tadeusza P. przeciwko Lasom Państwowym - Nadleśnictwu G. o zapłatę, na skutek skargi kasacyjnej powoda od wyroku Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Poznaniu-Ośrodek Zamiejscowego w K. z dnia 2 marca 2005 r. [...]

u c h y l i ł zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Okręgowemu-Sądowi Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Poznaniu-Ośrodkowi Zamiejscowemu w Koninie do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

U z a s a d n i e n i e

Tadeusz P. wniósł przeciwko Lasom Państwowym - Nadleśnictwu G. pozew o zapłatę odprawy emerytalnej w kwocie 26.400 zł, z ustawowymi odsetkami od 20 lipca 2004 r.

W odpowiedzi na pozew strona pozwana wniósł o oddalenie powództwa, podnosząc, że powód na mocy ugody sądowej zrzekł się roszczeń finansowych, a także innych wynikających ze stosunku pracy, ponad sumę wynikającą z ugody. W opinii strony pozwanej powództwo to jest nieuzasadnione również dlatego, że stosunek pracy powoda ustał 31 maja 2004 r., a więc nie w związku z przejściem na emeryturę 18 czerwca 2004 r.

Sąd Rejonowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Koninie wyrokiem z 7 grudnia 2004 r. uwzględnił powództwo Tadeusza P. i zasądził od pozwanego na rzecz powoda tytułem odprawy emerytalnej 26.510,84 zł wraz z ustawowymi odsetkami od 20 lipca 2004 r. do dnia zapłaty. Podstawą rozstrzygnięcia Sądu pierwszej instancji były następujące ustalenia. Powód był zatrudniony u strony pozwanej na stanowisku leśniczego w leśnictwie R. na podstawie powołania od 11 lipca 1968 r. do 30 czerwca 1984 r. i od 1 listopada 1990 r. do 31 maja 2004 r. W dniu 25 lutego 2004 r. strona pozwana odwołała powoda ze stanowiska za trzymiesięcznym okresem wypowiedzenia, który miał upłynąć 31 maja 2004 r. Powodem odwołania był fakt, że Nadleśnictwo zarządzeniem [...] zostało zobligowane do zmniejszenia zatrudnienia w grupie pracowników umysłowych, a w pierwszej kolejności zwolnieniami mieli zostać objęci pracownicy, którzy nabyli uprawnienia emerytalne. Komisja Zakładowa Związku Zawodowego NSZZ „Solidarność”, jak i Rada Miejska w R., której powód jest radnym nie wyraziły zgody na rozwiązanie z powodem umowy o pracę. Mimo to strona pozwana odwołała powoda ze stanowiska.

Na rozprawie 20 kwietnia 2004 r. strony zawarły ugodę, na podstawie której pozwany zobowiązał się do wypłacenia powodowi odszkodowania w kwocie 45.000 zł, obejmującej odszkodowanie w związku z nieprawidłowym rozwiązaniem umowy o pracę, odprawę w związku z odwołaniem z przyczyn leżących po stronie pracodawcy, ekwiwalent za urlop i wyrównanie nagrody jubileuszowej. Powód w pozostałym zakresie cofnął pozew i zrzekł się roszczeń wynikających ze stosunku pracy. Na podstawie materiału dowodowego Sąd pierwszej instancji przyjął, że ustalona w ugodzie wartość odszkodowania obejmuje oprócz odszkodowania z tytułu wadliwego odwołania, odprawę pieniężną wypłaconą w związku z odwołaniem powoda ze stanowiska z przyczyn leżących po stronie pracodawcy. W jej zakres nie weszła jednak odprawa emerytalna. Powód zawierając ugodę zrzekł się wprawdzie roszczeń w pozostałym zakresie, zdaniem Sądu nie mógł jednak zrzec się roszczenia, które nie istniało w chwili zawierania ugody. Ponadto odprawa emerytalna korzysta z takiej samej ochrony jak wynagrodzenie za pracę, zatem zgodnie z art. 84 k.p. powód nie mógł się zrzec prawa do niej, gdyż zakaz ten ma charakter bezwzględnie obowiązujący. Uznając, że powód spełnił przesłanki do nabycia prawa do odprawy emerytalnej, Sąd Rejonowy orzekł jak w sentencji wyroku.

Od wyroku tego strona pozwana wniosła apelację, zaskarżając go w całości i domagając się jego zmiany oraz oddalenia powództwa, ewentualnie uchylenia wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Okręgowy zmienił zaskarżony wyrok i oddalił powództwo, a także zasądził od powoda na rzecz pozwanego 2.700 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego za obie instancje. W opinii Sądu apelacja jest w znacznej części uzasadniona. Aby ocenić, jakie świadczenia obejmuje ugoda, nie można opierać się na jej treści. Z przeprowadzonego postępowania dowodowego wynika, że oświadczenie stron, o tym, że 45.000 zł stanowi wyłącznie odszkodowanie za nieprawidłowe rozwiązanie umowy o pracę, zostało złożone dla pozorów, w celu obejścia przepisów o podatku dochodowym, faktycznie natomiast w jej zakres weszły również inne świadczenia. Sąd drugiej instancji dokonał wyliczenia należnych powodowi roszczeń objętych ugodą, gdyż strona pozwana, jako jednostka budżetowa, nie może dowolnie kształtować świadczeń pracowników. Przyjmując, że wynagrodzenie powoda wynosiło 4.585,14 zł brutto, to odszkodowanie z tytułu niezgodnego z prawem rozwiązania umowy o pracę wyniosło 13.755,42 zł brutto (bez potrąceń), ekwiwalent za niewykorzystany urlop wypoczynkowy 2.165,87 zł brutto, 1.754,35 zł netto; nagroda jubileuszowa - częściowa, przysługująca tylko w przypadku przejścia na emeryturę - 3.984,75 zł brutto, 3.227,65 zł netto; trzymiesięczna odprawa z tytułu zwolnień z przyczyn nie dotyczących powoda (ustawa z dnia 30 marca 2003 r. o szczególnych zasadach rozwiązywania z pracownikami stosunków pracy z przyczyn nie dotyczących pracownika, Dz.U. Nr 90, poz.844) - 13.755,42 zł brutto, 11.141,89 zł netto. Niniejsza odprawa emerytalna bezspornie, zgodnie z uregulowaniem wynikającym z Ponadzakładowego Układu Zbiorowego Pracy Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe wynosi 27.510,84 zł brutto, 22.283,76 zł netto.

Sąd Okręgowy uznał, że jeśli chodzi o odprawę z tytułu rozwiązania stosunku pracy z przyczyn nie dotyczących powoda, to przysługiwała mu jedynie odprawa wskazana wyżej w kwocie 11.141,89 zł netto wynikająca z art. 10 w związku z art. 8 i 1 ustawy z 30 marca 2003 r. Nie nabył on natomiast prawa do dodatkowej odprawy pieniężnej w wysokości 20 000 zł uregulowanej w protokole dodatkowym [...] z 22 stycznia 2003 r. wprowadzającym zmiany do PUZP Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe, z powodu faktu spełniania przez niego przesłanek nabycia prawa do emerytury. Niezasadne było również uwzględnianie przy ugodzonej kwocie częściowej nagrody jubileuszowej, gdyż zgodnie z § 33 ust. 5 PUZP nagrodę

taką wypłaca się tylko pracownikowi przechodzącemu na emeryturę, a Sąd pierwszej instancji ustalił, że strony nie rozważały, że powód ma uprawnienie do przejścia na emeryturę po rozwiązaniu stosunku pracy.

Zdaniem Sądu drugiej instancji, niesłusznie Sąd Rejonowy uznał, że intencją stron w chwili zawarcia ugody było wyłącznie uregulowanie kwestii zapłaty odszkodowania z tytułu niezgodnego z prawem odwołania powoda i odprawy pieniężnej oraz ekwiwalentu za niewykorzystany urlop wypoczynkowy. Kwota ta bowiem powinna wówczas wynieść jedynie 26.651,66 zł netto (13.755,42 zł plus 11.141,89 zł plus 1.754,35 zł). Rażąco odbiega ona od kwoty ostatecznie ustalonej w ugodzie.

Przyjmując, że strony zamierzały całościowo rozwiązać wszystkie kwestie związane z rozwiązaniem z powodem stosunku pracy i przewidywały fakt jego przejścia na emeryturę po rozwiązaniu stosunku pracy, przysługiwałyby mu, zdaniem Sądu Okręgowego, następujące roszczenia: - odszkodowanie z tytułu niezgodnego z prawem rozwiązania stosunku pracy 13.755,42 zł; - ekwiwalent za niewykorzystany urlop wypoczynkowy -1.754,35 zł (netto); - częściowa nagroda jubileuszowa - 3.227,65 zł netto; - ustawowa odprawa z tytułu zwolnienia z przyczyn nie dotyczących powoda 11.141,89 zł; - odprawa emerytalna 22.283,76 zł, czyli łącznie kwota 52.163,07 zł, nieodbiegająca w przekonaniu Sądu w sposób znaczący od ustalonej w umowie sumy 45 000 zł.

Sąd Odwoławczy nie podzielił poglądu Sądu pierwszej instancji, że odprawa emerytalna nie mogła być przedmiotem uzgodnień stron w ugodzie zawartej w dniu 20 kwietnia 2004 r., gdyż nie było to roszczenie wymagalne. Sąd pierwszej instancji wykazał bowiem niekonsekwencję uznając dopuszczalność zawarcia ugody w zakresie ekwiwalentu za niewykorzystany urlop wypoczynkowy, odprawy z tytułu odwołania z przyczyn nie dotyczących powoda - czyli świadczeń także niewymagalnych w chwili ugody, lecz wymagalnych w dacie rozwiązania stosunku pracy.

Reasumując, Sąd Okręgowy doszedł do przekonania, że wypłata 45.000 zł spełniała roszczenia powoda zapłaty odszkodowania za niezgodne z prawem odwołanie, ekwiwalentu za niewykorzystany urlop wypoczynkowy, częściowej nagrody jubileuszowej, odprawy pieniężnej i w zasadniczym rozmiarze roszczenia powoda w zakresie odprawy emerytalnej. W ocenie Sądu powód nie zrzekł się odprawy emerytalnej, lecz ograniczył jej wysokość w zamian za szybką realizację uzgodnionej kwoty i korzyści w zakresie podatku. Ugoda ta - zdaniem Sądu - nie uchybia prawu i nie sprzeciwiają się jej zasady współżycia społecznego.

W skardze kasacyjnej powód zaskarżył w całości wyrok Sądu Okręgowego, zarzucając mu naruszenie przepisów prawa materialnego, mianowicie § 34 Ponadzakładowego Układu Zbiorowego Pracy dla Pracowników Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe i art. 84 k.p. oraz naruszenie przepisów postępowania, to jest art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. w związku z art. 379 pkt 3 i 366 k.p.c. Wskazując na powyższe skarżący wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku i uwzględnienie powództwa w całości, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Koninie, a także o zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda kosztów postępowania według norm prawem przepisanych. W uzasadnieniu skargi kasacyjnej pełnomocniczka powoda podniosła, że powód ponad wszelką wątpliwość spełniał obowiązujące u strony pozwanej warunki do uzyskania odprawy emerytalnej, co uzasadnia zarzut naruszenia § 34 Ponadzakładowego Układu Zbiorowego Pracy dla Pracowników Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe. Odnośnie do zarzutu naruszenia art. 84 k.p. autorka kasacji wskazała, że powód nie mógł zrzec się w ugodzie prawa do odprawy emerytalnej, ponieważ zakaz ten ma charakter bezwzględnie obowiązujący.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzuty naruszenia przez Sąd Okręgowy przepisów postępowania (art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. w związku z art. 379 pkt 3 i 366 k.p.c.) nie zostały w ogóle przez pełnomocnika powoda uzasadnione. W tym zakresie rozpoznawana skarga nie spełnia więc jednego z podstawowych warunków przyjęcia skargi do rozpoznania, którym, zgodnie z art. 398⁴ § 1 pkt 1 k.p.c., jest uzasadnienie podstaw kasacyjnych. Z oczywistych względów uniemożliwia to Sądowi Najwyższemu odniesienie się do tych zarzutów. Należy dodać, że gdyby niniejsza skarga opierała się wyłącznie na podstawie naruszenia przepisów postępowania, to musiałaby ona ulec odrzuceniu (art. 398⁶ § 3 k.p.c.).

Nietrafny jest także zarzut naruszenia § 34 Ponadzakładowego Układu Zbiorowego Pracy dla Pracowników Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe. Postanowienie to przyznaje pracownikowi spełniającemu warunki uprawniające do renty z tytułu niezdolności do pracy lub emerytury, jeżeli stosunek pracy ustał w związku z przejściem na rentę lub emeryturę, prawo do jednorazowej odprawy pieniężnej (ust. 1), której wysokości po przepracowaniu więcej niż 20 lat wynosi

600% podstawy wymiaru. W uzasadnieniu skargi kasacyjnej pełnomocniczka skarżącego wykazuje, że odprawa ta przysługuje powodowi nie zauważając, że Sąd Okręgowy tego nie kwestionował. Przeciwnie, Sąd przyjął, że prawo do odprawy z § 34 układu zbiorowego przysługuje powodowi i na tej podstawie sformułował zasadniczą tezę zaskarżonego orzeczenia, zgodnie z którą odprawa ta została objęta ugodą z 20 kwietnia 2004 r. W tej sytuacji rozważany zarzut jest zupełnie chybiony.

Zasadny okazał się natomiast zarzut naruszenia art. 84 k.p. poprzez uznanie przez Sąd Okręgowy zgodności z prawem ugody zawartej przez powoda z pozwanym, podczas gdy powód nie mógł zrzec się w ugodzie prawa do odprawy emerytalnej, ponieważ zakaz ten (tj. zakaz zrzeczenia się prawa do wynagrodzenia) ma charakter bezwzględnie obowiązujący. Należy wskazać, że w świetle ustalonych poglądów doktryny i orzecznictwa, ugoda sądowa z punktu widzenia prawa materialnego jest umową. Zawarcie ugody nie powoduje powstania powagi rzeczy osądzonej (*rei iudicatae*). Zawarta ugoda sądowa jest jednak skuteczna i wiąże strony, z uwagi na powstanie stanu „rzeczy ugodzonej” (*rei transactae*), dopóki nie zostanie prawnie podważona. W szczególności może to dotyczyć ugody sądowej, która nie spełnia wymagań sformułowanych w art. 203 § 4 w związku z art. 223 § 2 k.p.c. oraz (w postępowaniu w sprawach z zakresu prawa pracy) w art. 469 k.p.c., które regulują materialnoprawne przesłanki ważności ugody sądowej i jednocześnie kryteria sądowej oceny dopuszczalności zawarcia ugody jako czynności materialnoprawnej (zob. wyroki Sądu Najwyższego z: 17 lipca 1984 r., II CR 214/84, OSNCP 1985 nr 4, poz. 52; z 1 lutego 2000 r., I PKN 503/99, OSNAPiUS 2001 nr 12, poz. 411). Ugoda naruszająca te przesłanki jest bezwzględnie nieważna, a nieważność ta może być wykazywana również w osobnym procesie, wszczętym po uprawomocnieniu się postanowienia o umorzeniu postępowania w sprawie, w której ugodę zawarto (zob. np. wyroki Sądu Najwyższego z: 13 października 1972 r., III PRN 66/72, LEX nr 14193, glosa: M. Filipowicz J. Lapiere J. NP 1974 nr 3, s. 375; z 11 września 1991 r., III CZP 80/91, Biuletyn SN 1991 nr 9; z 1 lutego 2000 r., I PKN 503/99). Czynność prawna bezwzględnie nieważna nie wymaga od którejkolwiek ze stron złożenia oświadczenia o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczenia woli złożonego przy jej podjęciu. Należy też podkreślić, że prawo uznaje za nieważne (bezwzględnie) czynności prawne między innymi w razie sprzeczności oświadczenia woli z bezwzględnie wiążącymi normami prawnymi lub zasadami współżycia społecznego (art. 58 k.c. i odpowiednio art. 203 § 4 lub art. 469 k.p.c.). Czynność taka jest nieważna

od samego początku i z mocy prawa, wobec czego sąd uwzględnia ten stan rzeczy z urzędu bez konieczności zgłaszania przez stronę zainteresowaną jakichkolwiek wniosków lub zarzutów w tym względzie, w szczególności bez konieczności uchylania się przez stronę od skutków prawnych swojego oświadczenia woli. Nieważność bezwzględna ma charakter definitywny - każdy i zawsze może się na nią powołać (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 1 lutego 2000 r., I PKN 503/99 i postanowienie Sądu Najwyższego z 21 lipca 2000 r., I PKN 451/00, OSNAPiUS 2002 nr 5, poz. 116). Warto też dodać, że zgodnie z art. 58 § 3 k.c., nieważnością może być dotknięta jedynie część ugody (wyrok SN z 1 lutego 2000 r., I PKN 503/99).

Sąd Okręgowy stwierdził, że w jego ocenie „powód nie zrzekł się odprawy emerytalnej, lecz ograniczył jej wysokość w zamian za szybką realizację uzgodnionej kwoty i korzyści w zakresie podatku.” Sąd nie wziął jednak pod uwagę, że z art. 84 k.p. wynika zakaz nie tylko całkowitego, lecz także częściowego zrzeczenia się prawa do wynagrodzenia. Zakaz ten ma charakter bezwzględny i obejmuje zrzeczenie się prawa do wynagrodzenia za pracę w drodze wszelkich oświadczeń woli pracownika, w tym również w drodze ugody sądowej. Należy również wskazać, że jakkolwiek odprawy nie zostały zakwalifikowane normatywnie jako wypłaty wynagrodzeniowe, lecz jako „inne świadczenia”, to zarówno w doktrynie, jak i w orzecznictwie Sądu Najwyższego akceptowany jest pogląd, że podlegają one ochronie na równi z wynagrodzeniem za pracę (wyrok Sądu Najwyższego z 17 lutego 2005 r., II PK 235/04, OSNP 2005 nr 18, poz. 286). Z tych względów, wyrażone przez Sąd Okręgowy w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku, przekonanie, że ugoda zawarta przez powoda nie uchybia prawu, powinno zostać ponownie zweryfikowane.

Z powyższych względów Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c., a o kosztach postępowania kasacyjnego - na podstawie art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c.

=====